
Apvienoto
Organizācija

Nāciju

CRC/C/GC/14

**Bērnu tiesību
konvencija**

Izpl.: Vispārējie noteikumi

2013. gada 29. maijā

Oriģināls: angļu valodā

Bērnu tiesību komiteja

**Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais
apsvērums būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts)***

---

*Pieņemts Komitejas sešdesmit otrajā sanāksmē (no 2013. gada 14. janvāra līdz 1. februārim)

Saturs

I. Ievads	3
A. Bērna intereses: tiesības, princips un procedūras noteikums	3
B. Struktūra	5
II. Mērķi	5
III. Dalībvalstu pienākumu veids un apmērs	6
IV. Konvencijas vispārējo principu juridiskā analīze un saistība	8
A. Konvencijas 3. panta 1. punkta juridiskā analīze	8
1. “Visās darbībās attiecībā uz bērniem”	8
2. “valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes”	10
3. “bērnu intereses”	11
4. “primārajam apsvērumam jābūt”	12
B. Bērna intereses un to saistība ar citiem vispārējiem konvencijas principiem	13
1. Bērna intereses un tiesības netikt diskriminētām (2. pants)	13
2. Bērna intereses un tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību (6. pants)	13
3. Bērna intereses un tiesības tikt uzklautām (12. pants)	14
V. Īstenošana: bērna interešu izvērtēšana un noteikšana	15
A. Interešu izvērtēšana un noteikšana	15
1. Aspekti, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna intereses	16
2. Aspektu apsvēršana, izvērtējot bērnu intereses	22
B. Procesuālie drošības pasākumi, lai garantētu bērna interešu īstenošanu	23
VI. Izplatīšana	26

“Visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.”

Bērnu tiesību konvencija (3. panta 1. punkts)

I. Ievads

A. Bērna intereses: tiesības, princips un procedūras noteikums

1. Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 1. punktā noteiktas bērnu tiesības uz to, lai vienmēr, kad attiecībā uz konkrēto bērnu tiek veiktas kādas darbības vai pieņemti lēmumi, vai tas būtu valsts vai privātajā līmenī, primārais apsvēruma būtu viņa intereses. Turklāt tajā atspoguļojas viena no konvencijas pamatvērtībām. Bērnu tiesību komiteja (turpmāk tekstā — “Komiteja”) norādīja, ka 3. panta 1. punktā ir noteikts viens no četriem konvencijas vispārējiem principiem attiecībā uz bērnu tiesību interpretāciju un īstenošanu,¹ un tas paredz piemērot šo principu dinamiski, atbilstoši izvērtējot konkrētos apstākļus.

2. Bērna interešu princips nav jauns. Tas bija pazīstams jau pirms konvencijas un tika noteikts 1959. gada Bērnu tiesību deklarācijā (2. punkts), Konvencijā par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu (5. panta b) punkts un 16. panta d) punkts), kā arī reģionālajos instrumentos un daudzos valstu un starptautiskajos tiesību aktos.

3. Konvencija nepārprotami atsaucas uz bērna interesēm arī citos pantos: 9. pantā — par bērna šķiršanu no vecākiem, 10. pantā — par ģimenes atkalapvienošanu, 18. pantā — par vecāku pienākumiem, 20. pantā — par bērna izņemšanu no ģimenes vides un alternatīvu aprūpi, 21. pantā — par adopciju, 37. panta c) apakšpunktā — par bērna šķiršanu no vecākiem laikā, kamēr viņš atrodas ieslodzījuma vietā, 40. panta 2. punkta b) apakšpunkta iii) daļā — par procesuālajām garantijām, tostarp vecāku klātbūtni, tiesas sēdēs krimināllietās saistībā ar bērnu izdarītiem likumpārkāpumiem. Atsauce uz bērna interešu principu ir arī Konvencijas fakultatīvajā protokolā par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju (preambula un 8. pants) un Konvencijas fakultatīvajā protokolā par paziņošanas procedūru (preambula un 2. un 3. pants).

---

¹ Komitejas Vispārējais komentārs Nr. 5 (2003) par Bērnu tiesību konvencijas īstenošanas vispārējiem principiem, 12. punkts, un Komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009) par bērnu tiesībām tikt uzklautiem, 2. punkts.

4. Bērna interešu principa mērķis ir nodrošināt konvencijā atzīto tiesību pilnīgu un efektīvu īstenošanu un holistisku bērna attīstību.² Komiteja jau ir norādījusi,³ ka “pieaugušo spriedumi par bērna interesēm nevar būt svarīgāki par pienākumu ievērot konvencijā noteiktās bērnu tiesības”. Tā atgādina, ka konvencijā nav noteikta tiesību hierarhija; visas tajā paredzētās tiesības ir “bērna interesēs”, un nevienas tiesības nedrīkst mazināt, negatīvi interpretējot to, kas ir vai nav bērna interesēs.

5. Lai pilnībā piemērotu bērna interešu principu, jāizstrādā pieeja, kuras pamatā ir bērnu tiesības un kuras īstenošanā piedalās visas iesaistītās puses, un kuras mērķis ir nodrošināt bērna holistisku fizisko, psiholoģisko, morālo un garīgo integritāti un veicināt cieņu pret viņu kā pret cilvēku.

6. Komiteja uzsver, ka bērna interešu principam piemīt trīs turpmāk aprakstītie aspekti.

a) Materiālās tiesības — bērna tiesības uz to, lai gadījumos, kad tiek apsvērtas dažādas intereses nolūkā pieņemt kādā jautājumā lēmumu, tiktu izvērtētas viņa intereses un tās būtu primārais apsvērums, un garantija, ka šīs tiesības tiks īstenotas vienmēr, kad ir jāpieņem lēmums saistībā ar kādu bērnu, konkrētu vai nekonkrētu bērnu grupu vai bērniem vispār. 3. panta 1. punkts valstīm uzliek pienākumu, ir tieši piemērojams (tiešā nozīmē), un uz to var atsaukties tiesā.

b) Interpretējams tiesību pamatprincips — ja tiesību normu iespējams interpretēt vairāk nekā vienā veidā, tad jāizvēlas tā interpretācija, kas visvairāk atbilst bērna interesēm. Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos noteiktās tiesības veido pamatu interpretācijai.

c) Procedūras noteikums — ja ir jāpieņem lēmums, kas ietekmēs kādu konkrētu bērnu, konkrētu bērnu grupu vai bērnus vispār, lēmuma pieņemšanas procesā ir jāizvērtē lēmuma iespējamā ietekme (pozitīva vai negatīva) uz attiecīgo bērnu vai bērniem. Izvērtējot un nosakot to, kas ir bērna interesēs, nepieciešamas procesuālās garantijas. Turklāt lēmuma pamatojumā skaidri jāpierāda, ka ir ņemtas vērā bērna intereses. Šajā saistībā dalībvalstis paskaidro, kā lēmumā ir ievērotas tiesības, proti, kas ir uzskatīts par atbilstošu bērna interesēm, kādi kritēriji ir lēmuma pamatā un cik liela nozīme bijusi bērna interesēm salīdzinājumā ar citiem apsvērumiem neatkarīgi no tā, vai šie apsvērumi saistīti ar politikas jautājumiem vai ar konkrētiem gadījumiem.

---

² Komiteja vēlas, lai valstis interpretētu attīstību kā “holistisku jēdzienu, kas aptver bērna fizisko, prāta, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību” (Vispārējais komentārs Nr. 5, 12. punkts).

³ Vispārējais komentārs Nr. 13 (2011) par bērnu aizsardzību pret jebkādu vardarbību, 61. punkts.

7. Šajā vispārējā komentārā jēdziens “bērna intereses” ietver visas trīs iepriekš apskatītās dimensijas.

B. Struktūra

8. Šis vispārējais komentārs attiecas tikai uz Konvencijas 3. panta 1. punktu, bet ne uz 3. panta 2. punktu par bērnu labklājību un 3. panta 3. punktu par dalībvalstu pienākumu nodrošināt to, lai par bērnu aprūpi vai aizsardzību atbildīgās iestādes, dienesti un struktūras atbilstu noteiktajiem standartiem un lai eksistētu mehānismi, kas garantē šo standartu ievērošanu.

9. Komiteja nosaka šī vispārējā komentāra mērķus (II nodaļa) un dalībvalstu pienākumu veidu un apmēru (III nodaļa). Tajā ir sniegta arī 3. panta 1. punkta juridiskā analīze (IV nodaļa) un norādīta saikne ar pārējiem Konvencijas vispārējiem principiem. V nodaļā ir apskatīta bērna interešu principa īstenošana praksē, bet VI nodaļā ir sniegtas vadlīnijas attiecībā uz šī vispārējā komentāra izplatīšanu.

II. Mērķi

10. Šī vispārējā komentāra mērķis ir nodrošināt to, lai konvencijas dalībvalstis piemēro un ievēro bērna interešu principu. Tajā ir noteiktas prasības, kas ir pienācīgi jāņem vērā, pieņemot juridiskus un administratīvus lēmumus, kā arī veicot citas darbības attiecībā uz bērnu kā indivīdu, un visos tādu tiesību aktu, politikas nostādņu, stratēģiju, programmu, plānu, budžetu, tiesību aktu un budžeta projektu vai vadlīniju, respektīvi, īstenošanas pasākumu pieņemšanas procesa posmos, kas attiecas vai nu uz bērniem vispār, vai uz kādu konkrētu bērnu grupu. Komiteja vēlas, lai personas, kas saistītas ar bērniem, tostarp vecāki un aprūpētāji, pieņemot lēmumus, ņemtu vērā šo vispārējo komentāru.

11. Bērna intereses ir dinamisks princips, kas aptver vairākus jautājumus, kuri nemitīgi attīstās. Šis vispārējais komentārs ir pamats tam, lai izvērtētu un noteiktu to, kas ir bērna interesēs; tajā nav mēģināts norādīt, kas konkrētā situācijā un konkrētā brīdī bērnam ir labāk.

12. Šī vispārējā komentāra galvenais mērķis ir nostiprināt izpratni gan par bērnu tiesībām uz to, ka viņu intereses tiek izvērtētas un ir primārais apsvērums vai atsevišķos gadījumos tās ir svarīgākās (sk. turpmāk 38. punktu), gan šo tiesību piemērošanu. Tā vispārējais mērķis ir veicināt reālas izmaiņas attieksmē, lai bērns tiktu pilnībā respektēts kā tiesību turētājs. Tas īpaši saistīts ar

a) visu valdību veikto īstenošanas pasākumu izstrādi;

b) atsevišķiem lēmumiem, kurus pieņem tiesu vai administratīvās iestādes vai kurus ar pārstāvju starpniecību pieņem valsts iestādes attiecībā uz vienu vai vairākiem konkrētiem bērniem;

c) lēmumiem, kurus pieņem pilsoniskās sabiedrības struktūras un privātā sektora dalībnieki, tostarp gan peļņu gūstošas, gan bezpeļņas organizācijas, kuras sniedz pakalpojumus, kas vai nu ir saistīti ar bērniem, vai viņus ietekmē;

d) pamatnostādņēm attiecībā uz darbībām, kuras veic personas, kas strādā ar bērniem vai viņu labā, tostarp vecāki un aprūpētāji.

III. Dalībvalstu pienākumu veids un apmērs

13. Ikvienai dalībvalstij ir jāievēro un jāīsteno bērnu tiesības uz to, lai viņu intereses tiktu izvērtētas un būtu primārais apsvērums, un dalībvalstu pienākums ir veikt visus iepriekš izplānotos un konkrētos pasākumus, lai šīs tiesības pilnībā īstenotu.

14. 3. panta 1. punktā ir noteikti pamatnoteikumi, kas dalībvalstīm uzliek trīs dažādus pienākumus:

a) pienākumu nodrošināt to, lai bērna intereses tiktu *pienācīgi integrētas un konsekventi izvērtētas* jebkurā darbībā, ko veic kāda valsts iestāde, jo īpaši visos īstenošanas pasākumos un administratīvajos un tiesu procesos, kas tieši vai netieši ietekmē bērnus;

b) pienākumu nodrošināt to, lai visi ar bērniem saistītie tiesu un administratīvo iestāžu lēmumi, kā arī politika un tiesību akti uzskatāmi apliecinātu to, ka pirmkārt apsvērta tas, kas ir bērna interesēs. Tas nozīmē, ka ir jāapraksta, kā ir pārbaudīts un izvērtēts, kas ir bērna interesēs, un cik liela nozīme tam bijusi lēmuma pieņemšanas laikā;

c) pienākums nodrošināt to, lai, pieņemot lēmumus un veicot darbības, privātā sektora dalībnieki, tostarp pakalpojumu sniedzēji un citas privātās struktūras vai iestādes, kas pieņem lēmumus, kuri attiecas uz bērniem vai bērnus ietekmē, izvērtētu bērnu intereses un ņemtu tās vērā.

15. Lai nodrošinātu atbilstību, dalībvalstīm jāveic vairāki īstenošanas pasākumi saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 4. un 42. pantu un 44. panta 6. punktu un jānodrošina, lai bērna intereses būtu primārais apsvērums, veicot jebkuras darbības, tostarp:

a) pārskatot un vajadzības gadījumā grozot valsts tiesību aktus un citus tiesību avotus, lai iekļautu tajos 3. panta 1. punktu un nodrošinātu to, ka bērna interešu

princips ir atspoguļots un īstenots visos valsts tiesību aktos un noteikumos, provinču un teritoriju tiesību aktos, noteikumos, kas reglamentē to privāto un valsts iestāžu darbību, kuras sniedz pakalpojumus bērniem vai kuru darbība ietekmē bērnus, un tiesu un administratīvajās procedūrās gan kā materiālās tiesības, gan kā procedūras noteikums;

b) aizstāvot bērna interešu principu politikas koordinācijas un īstenošanas procesā valsts, reģionālajā un vietējā līmenī;

c) nosakot mehānismus un procedūras sūdzību iesniegšanai, tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanai vai pārsūdzībai, lai pilnībā īstenotu bērnu tiesības uz to, ka bērna interešu princips tiek atbilstoši integrēts un konsekventi piemērots visu to īstenošanas pasākumu vai administratīvo un tiesu procesu laikā, kas attiecas uz bērniem un tos ietekmē;

d) aizstāvot bērna interešu principu, piešķirot valsts resursus tām programmām un pasākumiem, kuru mērķis ir īstenot bērnu tiesības, un veicot pasākumus, kuriem piešķirta starptautiskā palīdzība vai atbalsts attīstības veicināšanai;

e) kad tiek noteikta, uzraudzīta un izvērtēta datu vākšana, nodrošināt to, lai skaidri tiktu darītas zināmas bērnu intereses, un, ja nepieciešams, atbalstīt pētījumus bērnu tiesību jautājumos;

f) nodrošinot ar informāciju un apmācību saistībā ar 3. panta 1. punktu un tā piemērošanu praksē visas personas, kas pieņem lēmumus, kuri tieši vai netieši ietekmē bērnus, tostarp speciālistus un citus cilvēkus, kas strādā ar bērniem un viņu labā;

g) sniedzot atbilstošu informāciju bērniem viņiem saprotamā valodā un viņu ģimenēm un aprūpētājiem, tā lai viņi saprastu saskaņā ar 3. panta 1. punktu aizsargāto tiesību apmēru, kā arī radot bērniem nepieciešamos apstākļus, lai viņi varētu paust savu viedokli, un nodrošinot to, lai viņu viedoklis tiktu pienācīgi ņemts vērā;

h) cīnoties ar jebkādu negatīvu attieksmi vai izpratni, kas traucē pilnībā īstenot bērnu tiesības uz to, ka viņu intereses tiek izvērtētas un tās ir primārais apsvēruma, šim nolūkam izmantojot saziņas programmas, kurās piedalās plašsaziņas līdzekļi un sociālie tīkli, kā arī paši bērni, lai panāktu to, ka viņus atzīst par tiesību subjektiem.

16. Pilnībā īstenojot bērna interešu principu, prātā jāpatur šādi kritēriji:

a) bērnu tiesības ir vispārējas, nedalāmas, savstarpēji atkarīgas un savstarpēji saistītas;

- b) bērna kā tiesību subjekta statuss;
- c) konvencija ir vispārēja un darbojas visā pasaulē;
- d) dalībvalstu pienākums ievērot, aizsargāt un īstenot visas konvencijā noteiktās tiesības;
- e) ar bērnu attīstību laika gaitā saistītās īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa sekas.

IV. Konvencijas vispārējo principu juridiskā analīze un saistība

A. Konvencijas 3. panta 1. punkta juridiskā analīze

1. “Visās darbībās attiecībā uz bērniem”

a) “visās darbībās”

17. Konvencijas 3. panta 1. punkta nolūks ir nodrošināt to, lai tiesības būtu garantētas visos lēmumos un darbībās, kas attiecas uz bērniem. Tas nozīmē to, ka ikvienā darbībā, kas attiecas uz bērnu vai bērniem, primārajam apsvērumam jābūt bērnu interesēm. Vārds “darbība” attiecas ne tikai uz lēmumiem, bet arī jebkādu rīcību, uzvedību, priekšlikumiem, pakalpojumiem, procedūrām un citiem pasākumiem.

18. Bezdarbība jeb darbības neveikšana arī ir “darbība”, piemēram, ja sociālās labklājības iestādes nerīkojas, lai aizsargātu bērnus pret nevērīgu vai ļaunprātīgu izturēšanos.

b) “attiecībā uz”

19. Juridiskais pienākums attiecas uz visiem tiem lēmumiem un darbībām, kas tieši vai netieši ietekmē bērnus. Tādējādi frāze “attiecībā uz”, pirmkārt, attiecas uz tiem pasākumiem un lēmumiem, kas ir tieši saistīti ar kādu bērnu, vairākiem bērniem vai bērniem vispār, un, otrkārt, uz citiem pasākumiem, kas ietekmē kādu konkrētu bērnu, vairākus bērnus vai bērnus vispār, pat ja viņi nav šā pasākuma tiešā mērķauditorija. Kā norādīts Komitejas Vispārējā komentārā Nr. 7 (2005), šādu darbību vidū ir arī tās darbības, kuru mērķauditorija ir bērni (piemēram, saistītas ar veselību, aprūpi vai izglītību), kā arī darbības, kuras skar bērnus un citas iedzīvotāju grupas (piemēram, saistībā ar vidi, mājokli vai transportu) (13. punkta b) apakšpunkts). Tāpēc frāze “attiecībā uz” jāsaprot ļoti plašā nozīmē.

20. Faktiski visi valsts pieņemtie lēmumi tā vai citādi ietekmē bērnus. Tas nenozīmē to, ka ikkatrā valsts veiktajā darbībā ir jāiekļauj pilnīgs vai oficiāls bērnu interešu izvērtēšanas un noteikšanas process. Taču tad, ja lēmums būtiski ietekmēs vienu vai vairākus bērnus, ir atbilstoši nodrošināt lielāku aizsardzības līmeni un sīkāk izstrādātas procedūras, lai ņemtu vērā šā bērna vai bērnu intereses.

21. Tādējādi saistībā ar pasākumiem, kas nav tieši paredzēti kādam vienam vai vairākiem bērniem, ir jāpaskaidro frāze “attiecībā uz”, ņemot vērā katras konkrētās lietas apstākļus, lai varētu izvērtēt, cik ļoti tie ietekmēs attiecīgo bērnu vai bērnus.

c) “bērniem”

22. Termins “bērni” attiecas uz visām personām, kas jaunākas par 18 gadiem un kas ir dalībvalsts jurisdikcijā, bez jebkādas diskriminācijas un saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 1. un 2. pantu.

23. Konvencijas 3. panta 1. punkts attiecas uz bērniem kā indivīdiem un dalībvalstīm uzliek pienākumu, pieņemot individuālus lēmumus, izvērtēt to, kas ir bērnu interesēs, un šīm interesēm jābūt primārajam apsvērumam.

24. Tomēr termins “bērni” ietver to, ka tiesības uz savu interešu pienācīgu ņemšanu vērā piemērojamas ne tikai bērniem kā atsevišķiem indivīdiem, bet bērniem vispār vai bērnu grupai.

25. Attiecīgi, veicot jebkādas darbības attiecībā uz bērniem, valstu pienākums ir izvērtēt to, kas ir bērnu kā grupas interesēs vai bērnu interesēs vispār, un šīm interesēm ir jābūt primārajam apsvērumam. Tas īpaši attiecas uz visiem īstenošanas pasākumiem. Komiteja⁴ uzsver to, ka bērna intereses tiek uztvertas gan kā kolektīvas, gan kā individuālas tiesības un ka, piemērojot šīs tiesības indiāņu bērniem kā grupai, ir jāņem vērā, kā šīs tiesības ir saistītas ar kolektīvajām kultūras tiesībām.

26. Tas nenozīmē to, ka, pieņemot lēmumu attiecībā uz kādu konkrētu bērnu, jāuzskata, ka viņam ir tādas pašas intereses kā bērniem vispār. Tieši otrādi, 3. panta 1. punkts nozīmē to, ka jāizvērtē katra bērna individuālās intereses. Procedūras bērnu individuālo un bērnu kā grupas interešu izvērtēšanai ir atrodamas V nodaļā.

---

⁴ Vispārējais komentārs Nr. 11 (2009) par indiāņu bērniem un viņu tiesībām saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 30. punktu.

2. “valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes”

27. Valstu pienākums pienācīgi ņemt vērā bērnu intereses ir visaptverošs pienākums, kas attiecas gan uz valsts un privātajām iestādēm, kuras nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, gan uz tiesām, administratīvajām vai likumdevējām iestādēm, kuru darbs ir saistīts ar bērniem. Lai gan 3. panta 1. punktā nav tieši minēti vecāki, “viņu galvenais pienākums ir gādāt par bērna interesēm” (18. panta 1. punkts).

a) “valsts un privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem”

28. Šie termini būtu nevis jāskaidro šaurā nozīmē un jāattiecina tikai uz sociālajām iestādēm *stricto sensu*, bet ar tiem jāsaprot visas iestādes, kuru darbs un pieņemtie lēmumi ietekmē bērnus un viņu tiesību īstenošanu. Šādu iestāžu vidū ir ne tikai iestādes, kas saistītas ar ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību (piemēram, tiesību uz veselību, gādību, vidi, izglītību, tiesību veikt uzņēmējdarbību, brīvā laika pavadīšanas tiesību un tiesību spēlēties, u. c.) īstenošanu, bet arī iestādes, kas aizsargā pilsoniskās tiesības un brīvības (piemēram, dzimšanas reģistrācijas iestādes, iestādes, kas nodrošina aizsardzību pret vardarbību jebkurā vidē, u. c.). To privāto iestāžu vidū, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, ir arī privātā sektora organizācijas — gan tās, kas gūst peļņu, gan bezpeļņas —, kuras piedalās tādu pakalpojumu sniegšanā, kam ir būtiska nozīme, lai bērni varētu īstenot savas tiesības, un kuras darbojas vai nu valdības dienestu vārdā, vai tiem paralēli.

b) “tiesas”

29. Komiteja uzsver, ka termins “tiesas” attiecas uz visiem tiesu procesiem visās instancēs neatkarīgi no tā, vai šajos procesos piedalās profesionāli tiesneši vai nespeciālisti, un bez ierobežojumiem attiecībā uz visām attiecīgajām procedūrām, kas ir saistītas ar bērniem. Tas attiecas uz samierināšanas, mediācijas un šķīrējtiesas procesiem. Krimināllietās bērnu interešu aizsardzības princips attiecas uz bērniem, kuri ir pārkāpuši likumu (t. i., attiecībā uz kuriem tiek uzskatīts vai ir atzīts, ka viņi ir pārkāpuši likumu) vai nonākuši saskarē ar likumu (upuru vai liecinieku statusā), kā arī uz bērniem, kurus ietekmē likumu pārkāpušo vecāku situācija. Komiteja⁵ uzsver – bērnu interešu aizsardzība nozīmē to, ka, risinot ar bērniem likumpārkāpējiem saistītus jautājumus, kriminālās tiesvedības tradicionālajiem mērķiem (kriminālvajāšana vai atlīdzināšana) ir otršķirīga nozīme salīdzinājumā ar rehabilitācijas un kaitējuma novēršanas mērķiem.

⁵ Vispārējais komentārs Nr. 10 (2007) par bērnu tiesībām tiesvedībā nepilngadīgo lietās, 10. punkts.

30. Civilajā tiesvedībā paternitātes lietās, lietās, kas saistītas ar nevērīgu izturēšanos pret bērnu vai bērna ļaunprātīgu izmantošanu, ģimenes atkalapvienošanās, izmitināšanas u. c. lietās bērns savas tiesības var aizstāvēt vai nu tiešā veidā pats, vai ar pārstāvja starpniecību. Bērnu var iespaidot tiesas process, piemēram, saistībā ar adopciju vai laulības šķiršanu, lēmumiem par aizbildniecību, dzīvesvietu, saskarsmi vai citiem jautājumiem, kas būtiski iespaido bērna dzīvi un attīstību, kā arī tiesvedības saistībā ar nevērīgu izturēšanos pret bērnu vai bērna ļaunprātīgu izmantošanu. Tiesām ir jāgādā par to, lai jebkurā šādā situācijā vai pieņemot jebkuru šādu lēmumu (gan procesuālu, gan materiālu) tiktu ņemtas vērā bērna intereses, un jāpierāda, ka tas patiešām ir darīts.

c) “administratīvās iestādes”

31. Komiteja uzsver, ka lēmumi, kurus administratīvās iestādes pieņem visos līmeņos, aptver ļoti plašu jomu, tostarp izglītību, aprūpi, veselības aprūpi, vides aizsardzību, dzīves apstākļus, aizsardzību, patvērumu, imigrāciju un pilsonības iegūšanu. Individuālie lēmumi šajās jomās, tāpat arī īstenošanas pasākumi administratīvajām iestādēm jāizvērtē un jāpieņem, pamatojoties uz bērna interesēm.

d) “likumdevējas iestādes”

32. Dalībvalstu pienākuma attiecināšana uz to “likumdevējām iestādēm” skaidri parāda to, ka 3. panta 1. punkts attiecas ne tikai uz atsevišķiem bērniem, bet gan uz bērniem vispār. Pieņemot jebkuru likumu vai noteikumus, kā arī slēdzot koplīgumus, piemēram, divpusējos vai daudzpusējos tirdzniecības vai miera līgumus, kas skar bērnus, jāņem vērā bērna intereses. Bērnu tiesības uz to, lai viņu intereses tiktu izvērtētas un tās būtu primārais apsvērums, skaidri jāiekļauj visos attiecīgajos tiesību aktos, nevis tikai likumos, kuri attiecas konkrēti uz bērniem. Šis pienākums attiecas arī uz budžetu pieņemšanu, kura sagatavošanai un izstrādei nepieciešams, lai tiktu pieņemta bērna interešu aizsardzības perspektīva un tādējādi, pieņemot budžetu, tiktu ņemtas vērā bērnu tiesības.

3. “bērnu intereses”

33. Bērna interešu princips ir sarežģīts, un tā saturs jānosaka, izvērtējot katru gadījumu atsevišķi. Interpretējot 3. panta 1. punktu saskaņā ar pārējiem konvencijas noteikumiem, likumdevējs, tiesnesis un administratīvā, sociālā vai izglītības iestāde varēs noskaidrot, ko nozīmē šis princips, un to konkrēti piemērot. Attiecīgi jāsecina, ka bērna interešu princips ir elastīgs un piemērojams. Tas individuāli jāpielāgo un jādefinē atbilstoši konkrētā bērna vai bērnu situācijai, ņemot vērā viņu personiskos apstākļus, stāvokli un vajadzības.

Pieņemot individuālus lēmumus, bērna intereses jāizvērtē un jānosaka, paturot prātā konkrētā bērna īpašos apstākļus. Pieņemot kolektīvus lēmumus, piemēram, likumdevēja gadījumā, jāizvērtē un jānosaka, kādas ir bērnu intereses vispār, paturot prātā apstākļus, kādos atrodas konkrēta grupa un/vai bērni vispār. Abos gadījumos interešu izvērtēšana un noteikšana jāveic, pilnībā ievērojot konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos ietvertās tiesības.

34. Bērna interešu princips jāpiemēro visiem jautājumiem, kas attiecas uz bērnu vai bērniem, un jāņem vērā, lai novērstu iespējamās pretrunas starp konvencijā un citos cilvēktiesību līgumos noteiktajām tiesībām. Uzmanība jāpievērš tādu iespējamo risinājumu identificēšanai, kas ir bērna interesēs. Tas nozīmē, ka valstīm ir pienākums noskaidrot visu bērnu intereses, tostarp to bērnu intereses, kuri atrodas neaizsargātības stāvoklī, kad tiek noteikti īstenošanas pasākumi.

35. Tā kā bērna interešu princips ir elastīgs, to ir iespējams pielāgot atsevišķu bērnu situācijai un tas palīdz paplašināt zināšanas par bērnu attīstību. Tomēr tādējādi var būt iespējamās arī manipulācijas; valdības un valstis ir ļaunprātīgi izmantojušas bērna interešu jēdzienu, piemēram, lai attaisnotu rasistiskas politikas nostādnes; vecāki to ir izmantojuši, lai aizstāvētu paši savas intereses ar aizbildniecību saistītajos strīdos, speciālisti — nevēloties, ka viņus apgrūtinā, un noraidot bērna interešu izvērtēšanu kā neatbilstošu vai nesvarīgu.

36. Ja runa ir par īstenošanas pasākumiem, tad, lai nodrošinātu to, ka tiesību aktu un politikas nostādņu izstrādē un īstenošanā visos līmeņos primārais apsvēruma ir bērnu intereses, valdības pieprasa īstenot nepārtrauktu bērnu tiesību izvērtēšanas (BTII) procesu, lai prognozētu ierosinātā tiesību akta, politikas vai budžeta piešķiruma ietekmi uz bērniem un viņu tiesību īstenošanu, un bērnu tiesību ietekmes izvērtēšanu, lai izvērtētu īstenošanas faktisko ietekmi.⁶

4. “primārajam apsvērumam jābūt”

37. Nosakot jebkādas īstenošanas pasākumus, primārajam apsvērumam jābūt bērnu interesēm. Vajadzības izteiksmes lietojums, proti, vārds “jābūt”, valstīm uzliek ļoti saistošu juridisku pienākumu un nozīmē to, ka valstis nedrīkst izmantot savu rīcības brīvību, lemjot par to, vai jāizvērtē bērnu intereses un vai tām jābūt primārajam apsvērumam, veicot kādu darbību.

38. Vārdu savienojums “primārajam apsvērumam” izsaka to, ka citus faktorus nedrīkst uzskatīt par tikpat svarīgiem kā bērna intereses. Šo stingro nostāju pamato īpašā situācija, kādā atrodas bērns: atkarība, briedums, juridiskais statuss un bieži vien beztiesīgums. Bērniem ir mazāk iespēju nekā pieaugušajiem stingri

---

⁶ Vispārējais komentārs Nr. 5 (2003) par vispārējiem Bērna tiesību konvencijas īstenošanas pasākumiem, 45. punkts.

aizstāvēt savas intereses, un personām, kuras piedalās tādu lēmumu pieņemšanā, kuri skar bērnus, skaidri jāzina, kas ir šo bērnu interesēs. Ja bērnu intereses netiek uzsvērtas, tad parasti tām nepievērš pietiekamu uzmanību.

39. Attiecībā uz adopciju (21. pants) ir vēl vairāk nostiprinātas bērnu tiesības uz to, ka tiek ņemtas vērā viņu intereses, jo šeit formulējums nav vairs vienkārši “**primārais** apsvērums”, bet gan “**pats svarīgākais** apsvērums”. Pieņemot lēmumu par adopciju, kā arī par citiem jautājumiem, bērna interesēm patiešām jābūt noteicošajam faktoram.

40. Taču, tā kā 3. panta 1. punkts attiecas uz ļoti dažādām situācijām, Komiteja atzīst, ka tā piemērošanai jābūt elastīgai. Izvērtētās un noteiktās bērna intereses varētu būt pretrunā citām (piemēram, citu bērnu, sabiedrības, vecāku u. c.) interesēm vai tiesībām. Iespējamās pretrunas starp kāda konkrēta bērna interesēm un vairāku bērnu grupas interesēm vai bērnu interesēm vispār ir jānovērš, katru gadījumu izskatot atsevišķi, rūpīgi apsverot visu pušu intereses un rodot piemērotu kompromisu. Tas pats jā dara, ja citu personu intereses ir pretrunā bērna interesēm. Ja interešu saskaņošana nav iespējama, iestādēm un lēmumu pieņēmējiem būs jāizanalizē un jāizsver visu iesaistīto pušu tiesības, paturot prātā to, ka bērna tiesības uz to, ka viņa intereses ir primārais apsvērums, nozīmē, ka bērna interesēm ir augsta prioritāte un tās nav tikai viens no vairākiem faktoriem, kam jāpievērš uzmanība. Tāpēc lielāka nozīme jāpiešķir tam, kas bērnam der vislabāk.

41. Uzskatot, ka bērna intereses ir “primāras”, ir jābūt izpratnei par to, kāda nozīme bērna interesēm ir visās darbībās, un ir jāvēlas šīm interesēm piešķirt prioritāti jebkuros apstākļos, bet jo īpaši tad, ja kāda darbība nenoliedzami iespaido attiecīgo bērnu.

B. Bērna intereses un to saistība ar citiem vispārējiem konvencijas principiem

1. Bērna intereses un tiesības netikt diskriminētam (2. pants)

42. Tiesības netikt diskriminētam neuzliek tikai pasīvu pienākumu aizliegt jebkāda veida diskrimināciju, īstenojot konvencijā noteiktās tiesības, bet arī prasa, lai valsts veiktu atbilstošus preventīvos pasākumus, kuru nolūks ir nodrošināt vienlīdzīgas iespējas visiem bērniem izmantot konvencijā noteiktās tiesības. Tāpēc var būt nepieciešami pozitīvi pasākumi, lai labotu situāciju, kurā patiešām pastāv nevienlīdzība.

2. Bērna intereses un tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību (6. pants)

43. Valstīm jārada vide, kurā tiek respektēta cilvēka cieņa un nodrošināta katra bērna holistiskā attīstība. Izvērtējot un nosakot to, kas ir bērnu interesēs, valstij jānodrošina viņu tiesību uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību pilnīga ievērošana.

3. Bērna intereses un tiesības tikt uzklautam (12. pants)

44. Izvērtējot bērna intereses, jārespektē bērna tiesības brīvi paust savu viedokli visos jautājumos, kas skar šo bērnu, bērna viedoklim veltot pienācīgu vērību. Tas ir skaidri izklāstīts Komitejas Vispārējā komentārā Nr. 12, kur ir arī uzsvērtas nesaraucamā saikne starp 3. panta 1. punktu un 12. pantu. Abi šie panti ir savstarpēji papildinoši: pirmā mērķis ir īstenot bērna intereses, bet otrajā – noteikta metode bērna vai bērnu viedokļa uzklautšanai un tā ņemšanai vērā saistībā ar visiem jautājumiem, kas skar šo bērnu, tostarp viņa interešu izvērtēšanā. 3. panta 1. punktu nevar pareizi piemērot, ja netiek ievērotas 12. panta prasības. Līdzīgi 3. panta 1. punkts pastiprina 12. panta funkcionalitāti, veicinot to, ka bērniem ir būtiska nozīme visu to lēmumu pieņemšanā, kas skar viņu dzīvi.⁷

45. Saistībā ar bērna interesēm un tiesībām tikt uzklautam jāņem vērā arī viņa topošās spējas (5. pants). Komiteja jau ir noteikusi – jo vairāk bērns zina, ir pieredzējis un saprot, jo vairāk viņa vecākiem, likumīgajam aizbildnim vai citām par viņu tiesiski atbildīgajām personām ir jāpāriet no vadības un norādījumiem pie atgādinājumiem un ieteikumiem, bet vēlāk — pie viedokļu apmaiņas vienlīdzīgās attiecībās.⁸ Tāpat, bērnam nobriestot, viņa viedoklim ir arvien lielāka nozīme viņa interešu izvērtēšanā. Zīdaiņiem un ļoti maziem bērniem ir tādas pašas tiesības kā visiem pārējiem bērniem uz to, lai tiktu izvērtētas viņu intereses, pat ja viņi nevar paust savu viedokli vai pārstāvēt sevi tādā pašā veidā kā gados vecākie bērni. Lai izvērtētu viņu intereses, valstīm jānodrošina pienācīgi pasākumi, tostarp atbilstošā gadījumā pārstāvība; tas pats attiecas arī uz tiem bērniem, kuri nespēj vai nevēlas paust savu viedokli.

46. Komiteja atgādina, ka saskaņā ar Konvencijas 12. panta 2. punktu jebkādas ar bērnu saistītas iztiesāšanas vai administratīvās izmeklēšanas gaitā bērnam ir tiesības tikt uzklautam vai nu tieši, vai ar pārstāvja starpniecību (sk. V.B nodaļu turpmāk tekstā).

⁷ Vispārējais komentārs Nr. 12, 70.–74. punkts.

⁸ Turpat, 84. punkts.

V. Īstenošana: bērna interešu izvērtēšana un noteikšana

47. Saskaņā ar iepriekš teikto “bērna intereses” ir tiesības, princips un procedūras noteikums, kura pamatā ir visu bērna vai bērnu interešu aspektu izvērtējums konkrētā situācijā. Izvērtējot un nosakot to, kas ir bērna interesēs, ar mērķi pieņemt lēmumu kādā noteiktā jautājumā, jāievēro šāda secība:

a) pirmkārt, konkrētajos lietas apstākļos jānoskaidro, kuri interešu izvērtēšanā ir svarīgākie aspekti, tiem jāpiešķir konkrēts saturs un nozīme attiecībā citam pret citu;

b) otrkārt, to darot, jāievēro procedūra, kas nodrošina tiesiskās garantijas un tiesību pienācīgu piemērošanu.

48. Bērna interešu izvērtēšana un noteikšana ir divas darbības, kas jāveic, lai pieņemtu lēmumu. Interešu izvērtēšana ietver visu to aspektu izvērtēšanu un apsvēršanu, kas nepieciešami, lai pieņemtu lēmumu noteiktā situācijā attiecībā uz kādu konkrētu bērnu vai bērnu grupu. To veic lēmuma pieņēmējs un viņa darbinieki, kas, ja iespējams, pārstāv vairākas nozares, un šajā procesā jāpiedalās arī pašam bērnam. Interešu noteikšana ir oficiāls process ar stingriem procesuālajiem drošības pasākumiem, kas paredzēti, lai noteiktu to, kas ir bērna interesēs, pamatojoties uz to izvērtējumu.

A. Interešu izvērtēšana un noteikšana

49. Bērna interešu izvērtēšana ir vienreizēja darbība, kas jāveic katrā konkrētajā gadījumā, ņemot vērā īpašos apstākļus, kādos atrodas katrs bērns vai bērnu grupa, vai bērni vispār. Šie apstākļi ir saistīti ar attiecīgā bērna vai bērnu individuālajām iezīmēm, piemēram, *inter alia* vecumu, dzimumu, brieduma pakāpi, pieredzi, piederību kādai mazākumgrupai, fizisku, uztveres vai intelektuālu invaliditāti, kā arī sociālo un kultūras vidi, kurā attiecīgais bērns vai bērni atrodas, piemēram, to, vai bērna audzināšanā piedalās vecāki, vai bērns dzīvo kopā ar viņiem, kāda ir bērna un viņa ģimenes vai aprūpētāju attiecību kvalitāte, vai vide ir droša, vai ģimenei, paplašinātajai ģimenei vai aprūpētājiem ir pieejami kvalitatīvi alternatīvie līdzekļi, u. c.

50. Bērna interešu izvērtēšana jāsāk ar to īpašo apstākļu izvērtēšanu, kuru dēļ bērns ir ne ar ko nesalīdzināms. Tas nozīmē to, ka daži aspekti tiks izmantoti, bet citi ne, un tas ietekmē arī šo aspektu nozīmes salīdzināšanu. Attiecībā uz bērniem vispār interešu izvērtēšana ietver šos pašus aspektus.

51. Komiteja uzskata, ka ir lietderīgi sagatavot sarakstu ar aspektiem, kurus ikviens lēmuma pieņēmējs, kam jānosaka bērna intereses, var iekļaut interešu

izvērtējumā, un šim sarakstam nav jābūt pilnīgam, un aspektiem nav jābūt uzskaitītiem noteiktā hierarhijā. Tā kā saraksts nav pilnīgs, var apsvērt un ņemt vērā arī citus faktoros, kas ir būtiski katra konkrētā bērna vai bērnu īpašajos apstākļos. Vērā jāņem visi sarakstā iekļautie aspekti, kas jāapsver, izvērtējot katru situāciju. Sarakstā jāsniedz konkrēti norādījumi, tomēr ievērojot elastīgumu.

52. Izveidojot šādu aspektu sarakstu, tiktu sniegti norādījumi valstij vai lēmuma pieņēmējam attiecībā uz tādu noteiktu jomu reglamentēšanu, kuras skar bērnus, piemēram, izstrādājot ģimenes un adopcijas tiesību aktus, kā arī tiesību aktus par tiesvedību nepilngadīgo lietās, un, ja nepieciešams, sarakstā var iekļaut vēl citus aspektus, kurus uzskata par atbilstošiem saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību tradīcijām. Komiteja vēlētos norādīt, ka, iekļaujot sarakstā aspektus, bērna interešu aizsardzības galvenajam mērķim jābūt nodrošināt konvencijā atzīto tiesību pilnīgu īstenošanu un bērna holistisku attīstību. Tātad, izvērtējot, kas ir bērna vai bērnu interesēs, nevar uzskatīt par derīgiem tos aspektus, kas ir pretrunā konvencijā ietvertajām tiesībām vai kas radītu sekas, kuras būtu pretrunā konvencijā noteiktajām tiesībām.

1. Aspekti, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna intereses

53. Pamatojoties uz iepriekš izklāstītajiem apsvērumiem, Komiteja uzskata, ka, izvērtējot un nosakot to, kas ir bērna interesēs, jāņem vērā turpmāk izklāstītie aspekti, ja tie ir būtiski attiecīgajā situācijā.

a) Bērna viedoklis

54. Konvencijas 12. pantā noteiktas bērnu tiesības paust savu viedokli saistībā ar jebkuru lēmumu, kas tos skar. Ja lēmums ir pieņemts, neņemot vērā bērna viedokli vai neveltot atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei tam pienācīgu vērību, tajā nav bijusi paredzēta iespēja bērnam vai bērniem ietekmēt savu interešu noteikšanu.

55. Tas, ka bērns ir ļoti mazs vai atrodas neaizsargātības stāvoklī (piemēram, viņam ir invaliditāte, viņš ir piederīgs kādai mazākumgrupai, ir migrants u. c.), nenozīmē to, ka viņš zaudē tiesības paust savu viedokli, ne arī mazina nozīmi, kāda piešķirama bērna viedoklim, nosakot viņa intereses. Pieņemot īpašus pasākumus ar mērķi garantēt to, lai bērni, kas atrodas šādā stāvoklī, var vienlīdzīgi īstenot savas tiesības, jāveic individuāls izvērtējums, kas nodrošina pašu bērnu nozīmi lēmuma pieņemšanas procesā, un, ja nepieciešams, jāveic

saprātīgs pielāgojums⁹ un jāsniedz atbalsts, lai nodrošinātu viņu pilnīgu līdzdalību savu interešu izvērtēšanā.

b) Bērna identitāte

56. Bērni nav viendabīga grupa, un tāpēc, izvērtējot viņu intereses, jāņem vērā viņu dažādība. Bērna identitāti nosaka tādi faktori kā dzimums, seksuālā orientācija, tautība, reliģiskā piederība un ticība, kultūras identitāte un individualitāte. Lai gan visiem bērniem un jauniešiem ir kopīgas vispārējās vajadzības, tas, kā viņi izpauž šīs vajadzības, ir atkarīgs no dažādiem personai raksturīgiem, kā arī fiziskajiem, sociālajiem un kultūras aspektiem, tostarp viņu topošajām spējām. Bērnu tiesības saglabāt savu identitāti garantē Bērnu tiesību konvencija (8. pants), un tas jārespektē un jāņem vērā, izvērtējot to, kas ir bērna interesēs.

57. Neatkarīgi no reliģiskās un kultūras identitātes, piemēram, lemjot par audžuģimeni vai bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē, pienācīgi jāņem vērā bērna audzināšanas pēctecības vēlamā saglabāšana un viņa etniskā izcelsme, reliģiskā un kultūras piederība un dzimtā valoda (20. panta 3. punkts), un, izvērtējot un nosakot bērna intereses, lēmuma pieņemējam jāņem vērā šie īpašie apstākļi. Tas pats attiecas uz adopciju, nošķiršanu no vecākiem vai vecāku laulības šķiršanu. Bērna interešu pienācīga ņemšana vērā nozīmē to, ka bērniem ir pieejama savas valsts un izcelsmes ģimenes kultūra (un, ja iespējams, valoda) un iespēja iegūt informāciju par savu bioloģisko ģimeni saskaņā ar attiecīgās valsts profesionālajiem noteikumiem (sk. 9. panta 4. punktu).

58. Lai gan reliģijas un kultūras vērtību un tradīciju saglabāšana ir daļa no bērna identitātes un tāpēc tā ir jāņem vērā, bērna interesēs nav prakse, kas nav saskanīga vai saderīga ar konvencijā noteiktajām tiesībām. Kultūras identitāte nevar būt aizbaidinājums vai attaisnojums tam, kāpēc lēmuma pieņemēji un iestādes turpina uzturēt tādas tradīcijas vai kultūras vērtības, kuru dēļ bērnam vai bērniem tiek liegtas konvencijā garantētās tiesības.

c) Ģimenes vides saglabāšana un attiecību uzturēšana

59. Komiteja atgādina, ka saistībā ar iespējamo bērna šķiršanu no viņa vecākiem ir obligāti jāizvērtē un jānosaka, kas ir bērna interesēs (9., 18. un 20. pants). Tiek uzsvērts arī tas, ka iepriekšminētie aspekti ir konkrētas tiesības, nevis tikai aspekti bērna interešu noteikšanas procesā.

---

⁹ Sk. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 2. pantu: ““Saprātīgs pielāgojums” nozīmē vajadzīgās un atbilstošās izmaiņas un korekcijas – ja tās konkrētā gadījumā ir nepieciešamas un neuzliek nesamērīgu vai nepamatotu slogu –, lai nodrošinātu to, ka personas ar invaliditāti tieši tāpat kā citas personas var izmantot vai īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības.”

60. Ģimene ir sabiedrības pamatsūniņa un dabiska vide tās locekļu, jo īpaši bērnu, izaugsmei un labklājībai (Bērnu tiesību konvencijas preambula). Saskaņā ar konvenciju ir aizsargātas bērna tiesības uz ģimenes dzīvi (16. pants). Termins “ģimene” jāinterpretē plašā nozīmē, to attiecinot gan uz bioloģiskajiem vecākiem, gan adoptētājiem, gan audžuvecākiem un atbilstošā gadījumā arī uz paplašinātās ģimenes vai kopienas locekļiem, kā to paredz vietējās paražas (5. pants).

61. Ģimenes sadalīšanas novēršana un vienotas ģimenes saglabāšana ir svarīgi bērna aizsardzības sistēmas elementi, un to pamatā ir tiesības, kas noteiktas 9. panta 1. punktā, saskaņā ar kuru ir jāgādā, lai “bērns netiktu šķirts no vecākiem pret viņu gribu, izņemot tos gadījumus, kad [...] šāda šķiršana ir bērna interesēs”. Turklāt bērns, kas tiek šķirts no viena vai abiem vecākiem, ir tiesīgs “pastāvīgi uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm” (9. panta 3. punkts). Tas attiecas arī uz jebkuru citu personu, kurai ir aizbildņa tiesības vai kura ir bērna galvenā aprūpētāja saskaņā ar likumu vai paražu, uz bērna audžuvecākiem, kā arī uz personām, ar kurām bērnu saista ciešas personiskas attiecības.

Ņemot vērā to, cik nopietni bērnu ietekmē šķiršana no vecākiem, šāda šķiršana drīkst notikt vienīgi tad, ja nav citas iespējas, piemēram, ja bērnam draud nenovēršams kaitējums vai ja šķiršana ir nepieciešama citu iemeslu dēļ; bērnu no vecākiem nešķir, ja viņu ir iespējams aizsargāt, veicot pasākumus, kas paredz mazāku iejaukšanos ģimenes dzīvē. Pirms lēmuma pieņemšanas par bērna šķiršanu no vecākiem valstij jāsniedz atbalsts vecākiem viņu vecāku pienākumu veikšanā un jāatjauno vai jāveicina ģimenes spēja rūpēties par bērnu, ja vien šķiršana nav nepieciešama bērna aizsardzībai. Ekonomiski iemesli nevar attaisnot bērna šķiršanu no vecākiem.

62. Pamatnostādņu par bērnu alternatīvo aprūpi¹⁰ mērķis ir nodrošināt to, lai bērni bez vajadzības netiktu nodoti alternatīvā aprūpē un tad, ja tiek sniegta alternatīvā aprūpe, tā notiktu atbilstošos apstākļos, kuri atbilstu bērna tiesībām un interesēm. Jo īpaši „finansiālo līdzekļu un materiālā nodrošinājuma trūkums vai apstākļi, kas tieši vai netieši izriet no šāda trūkuma, nekādā gadījumā nedrīkst būt vienīgais pamatojums tam, lai bērnam liegtu vecāku gādību, [...], bet gan jāuzskata par pamudinājumu sniegt ģimenei pienācīgu atbalstu” (15. punkts).

63. Bērnu nedrīkst šķirt no vecākiem tad, ja vai nu bērnam, vai viņa vecākiem ir invaliditāte.¹¹ Šķiršanu var apsvērt vienīgi tajos gadījumos, kad nepieciešamā palīdzība, kas sniegta ģimenes vienotības saglabāšanai, nav pietiekami efektīva,

¹⁰ Ģenerālas asamblejas Rezolūcijas 64/142 pielikums.

¹¹ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, 23. panta 4. punkts.

lai novērstu risku, ka bērns varētu tikt atstāts bez aprūpes vai pamests, vai risku bērna drošībai.

64. Šķiršanas gadījumā valstij jāgarantē, ka bērna un viņa ģimenes situāciju ir izvērtējuši pienācīgi sagatavoti speciālisti, kas, ja iespējams, pārstāv vairākas nozares, un ka šajā procesā ir pienācīgi piedalījusies arī tiesa saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 9. pantu, pārliecinoties, ka neviens cits variants nav bērna interesēs.

65. Ja šķiršana kļūst nepieciešama, lēmuma pieņēmēji nodrošina to, lai bērns saglabātu saikni un attiecības ar saviem vecākiem un ģimeni (māsām un brāļiem, radniekiem un personām, ar kurām bērns saista ciešas personiskas attiecības), ja vien tas nav pretrunā bērna interesēm. Lemjot par to, cik bieži un ilgi būs apciemojumi vai cita veida saskarsme, ja bērns ir nodots ārpusģimenes aprūpē, jāņem vērā attiecību kvalitāte un to saglabāšanas nepieciešamība.

66. Ja bērna attiecības ar vecākiem pārtrauc migrācija (aizbrauc vai nu vecāki bez bērna, vai bērns bez vecākiem), tad, izvērtējot bērna intereses saistībā ar ģimenes atkalapvienošanos, ir jāņem vērā nepieciešamība saglabāt ģimeni.

67. Komiteja uzskata, ka parasti bērna interesēs ir tas, ka vecāki kopīgi veic savus pienākumus. Tomēr, lemjot par vecāku pienākumiem, vienīgais kritērijs ir tas, kas ir konkrētā bērna interesēs. Vecāku pienākumu automātiska noteikšana ar likumu vienam vai abiem vecākiem ir pretrunā bērna interesēm. Izvērtējot bērna intereses, tiesnesim jāņem vērā bērna tiesības saglabāt savas attiecības ar abiem vecākiem, kā arī citi konkrētajā lietā svarīgi elementi.

68. Komiteja mudina ratificēt un īstenot Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences konvencijas,¹² kas atvieglo bērna interešu principa piemērošanu un paredz garantijas tā īstenošanai gadījumos, kad vecāki dzīvo dažādās valstīs.

69. Tad, ja vecāki vai citi bērna galvenie aprūpētāji izdara likumpārkāpumu, jānodrošina un jāpiemēro ieslodzījumam cietumā alternatīvi soda izciešanas veidi, katru gadījumu izvērtējot atsevišķi un pilnībā ņemot vērā dažādu soda izciešanas veidu iespējamo ietekmi uz attiecīgā bērna vai bērnu interesēm.¹³

70. Ģimenes vides saglabāšana ietver saiknes ar bērnu saglabāšanu plašākā nozīmē. Šī saikne attiecas uz paplašināto ģimeni, piemēram, vecvecākiem,

---

¹² Tostarp 1980. gada Konvencija Nr. 28 par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, 1993. gada Konvencija Nr. 33 par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos, 1973. gada Konvencija Nr. 23 par lēmumu atzīšanu un izpildi uzturēšanas saistību jomā un 1973. gada Konvencija Nr. 24 par tiesību aktiem, kas piemērojami uzturēšanas saistībām.

¹³ Sk. ieteikumus, kurus sagatavoja 2011. gada Vispārējo diskusiju dienā par to vecāku bērniem, kas atrodas cietumā (2011).

tēvočiem/tantēm, kā arī draugiem, skolu un plašāku vidi un ir īpaši svarīga gadījumos, kad vecāki ir šķīrušies un dzīvo dažādās vietās.

d) Bērna aprūpe, aizsardzība un drošība

71. Izvērtējot un nosakot to, kas ir kāda konkrēta bērna interesēs vai bērnu interesēs vispār, jāņem vērā valsts pienākums nodrošināt bērniem aizsardzību un gādību, kas nepieciešama viņa labklājībai (3. panta 2. punkts). Arī frāze “aizsardzība un gādība” jāskaidro plašā nozīmē, jo tās nolūks nav formulēts ierobežotā vai negatīvā veidā (piemēram, “aizsargāt bērnu no kaitējuma”), bet gan saistībā ar vispusīgo, ideālo mērķi nodrošināt bērna “labklājību” un attīstību. Bērna labklājība plašā nozīmē ietver gan viņa materiālo, fizisko, izglītības un emocionālo pamatvajadzību nodrošināšanu, gan arī vajadzību pēc mīlestības un drošības nodrošināšanu.

72. Emocionālā gādība ir viena no bērna pamatvajadzībām; ja vecāki vai citi galvenie aprūpētāji neapmierina bērna emocionālās vajadzības, ir jārīkojas, lai bērnam attīstītos tam nekaitīga pieķeršanās. Bērnam ir nepieciešams, lai viņa pieķeršanās aprūpētājam rastos ļoti agrā vecumā, un, ja šāda pieķeršanās ir adekvāta, tā jāuztur laika gaitā, lai nodrošinātu bērnam stabilu vidi.

73. Izvērtējot bērna intereses, jāņem vērā bērna drošība, respektīvi, bērna tiesības uz aizsardzību pret jebkādu fizisku vai garīgu vardarbību, kaitējumu vai ļaunprātīgu izmantošanu (19. pants), seksuālu uzmākšanos, vienaudžu spiedienu, iebiedēšanu, pazemojošu attieksmi u. c.,¹⁴ kā arī uz aizsardzību pret seksuālu, ekonomisku vai cita veida ekspluatāciju, narkotikām, pret bīstamu darbu un aizsardzību bruņota konflikta gadījumā, u. c. (32.–39. pants).

74. Bērna interešu pieejas piemērošana lēmuma pieņemšanā nozīmē bērna drošības un integritātes izvērtēšanu attiecīgajā brīdī, tomēr piesardzības princips paredz izvērtēt arī tā riska, kaitējuma un citu seku iespējamību nākotnē, ko varētu radīt lēmums par bērna drošību.

e) Neaizsargātības stāvoklis

75. Svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, ir neaizsargātības stāvoklis, kurā atrodas bērns, kad tam, piemēram, ir invaliditāte vai kad viņš ir piederīgs kādai mazākumgrupai, vai viņš ir bēglis vai patvēruma meklētājs, vai vardarbības upuris vai dzīvo uz ielas u. c. Neaizsargātības stāvoklī esoša bērna vai bērnu intereses ir jānosaka ne tikai tādēļ, lai nodrošinātu konvencijā paredzēto tiesību pilnīgu īstenošanu, bet arī saistībā ar citiem cilvēktiesību noteikumiem, kas attiecas uz konkrētām situācijām, piemēram, tām, kuras cita starpā aplūkot

¹⁴ Vispārējais komentārs Nr. 13 (2011) par bērnu tiesībām uz brīvību no jebkādas vardarbības.

Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām vai Konvenciju par bēgļa statusu.

76. Tāda bērna intereses, kas atrodas kādā noteiktā neaizsargātības stāvoklī, nebūs tādas pašas kā visiem bērniem, kuri atrodas tādā pašā neaizsargātības stāvoklī. Iestādēm un lēmumu pieņēmējiem jāņem vērā katra konkrētā bērna neaizsargātības stāvokļa veids un pakāpe, jo ikviens bērns ir neatkarojams un katra situācija jāizvērtē atbilstoši attiecīgā bērna unikalitātei. Individuāli jāizvērtē katra bērna pagātne, sākot ar tā dzimšanas brīdi, un tā regulāri jāpārskata speciālistiem – vairāku nozaru pārstāvjiem –, kuru uzdevums ir ieteikt saprātīgus pielāgojumus visā bērna attīstības procesa laikā.

f) Bērna tiesības uz veselību

77. Bērna tiesības uz veselību (24. pants) un viņa veselības stāvoklis ir centrālais aspekts, izvērtējot bērna intereses. Taču tad, ja attiecībā uz kādu konkrētu veselības stāvokli ir iespējams vairāk nekā viens ārstēšanas veids vai ja ārstēšanas rezultāts nav skaidri zināms, jāizvērtē visu iespējamo ārstēšanas veidu priekšrocības, ņemot vērā visus iespējamus riskus un blaknes, un pienācīga uzmanība jāvelta arī paša bērna viedoklim atbilstoši viņa vecumam un brieduma pakāpei. Šajā ziņā bērnam jāsniedz pietiekama un atbilstoša informācija, lai viņš varētu saprast situāciju un visus svarīgos aspektus saistībā ar savām interesēm, un, kad tas iespējams, viņam jāļauj informētā veidā paust savu piekrišanu.¹⁵

78. Piemēram, attiecībā uz pusaudžu veselību Komiteja¹⁶ ir norādījusi, ka dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt to, lai pusaudžiem gan skolā, gan ārpus tās būtu pieejama pietiekama informācija, kas ir būtiska viņu veselībai un attīstībai, un lai tādējādi viņi varētu izdarīt atbilstošu izvēli saistībā ar savu rīcību. Tostarp informācija par tabakas, alkohola un citu vielu lietošanu un kaitīgumu, par diētām, atbilstoša informācija par dzimumdzīvi un reproduktīvo sistēmu un informācija par agrīnas grūtniecības bīstamību un HIV/AIDS un seksuāli transmisīvo slimību profilaksi. Pusaudžiem ar psihosociāliem traucējumiem ir tiesības uz ārstēšanu un aprūpi kopienā, kurā attiecīgais pusaudzis atkarībā no iespējas dzīvo. Ja nepieciešama hospitalizācija vai ievietošana aprūpes iestādē, pirms lēmuma pieņemšanas ir jāizvērtē bērna intereses, ņemot vērā viņa viedokli; tas pats attiecas arī uz jaunākiem bērniem. Bērna veselību un ārstēšanas iespējas var būt nepieciešams ņemt vērā, arī izvērtējot un nosakot bērna intereses saistībā ar citiem svarīgiem lēmumiem (piemēram, saistībā ar uzturēšanās atļaujas piešķiršanu humanitāru iemeslu dēļ).

¹⁵ Vispārējais komentārs Nr. 15 (2013) par bērnu tiesībām uz vislabāko veselības stāvokli, kāds vien iespējams (24. panta 31. punkts).

¹⁶ Vispārējais komentārs Nr. 4 (2003) par pusaudžu veselību un attīstību saistībā ar Bērnu tiesību konvenciju.

g) Bērna tiesības uz izglītību

79. Bērna interesēs ir tas, lai viņam bez maksas būtu pieejama kvalitatīva izglītība, tostarp izglītība agrā bērnībā, neformālā vai ikdienējā izglītība un attiecīgas aktivitātes. Pieņemot jebkuru lēmumu par pasākumiem un darbībām saistībā ar kādu konkrētu bērnu vai bērnu grupu, jārespektē šā bērna vai bērnu intereses attiecībā uz izglītību. Lai veicinātu izglītību vai labāku izglītības kvalitāti lielākam skaitam bērnu, nepieciešams, lai dalībvalstīs būtu labi sagatavoti skolotāji un citi speciālisti, kas strādā dažādās ar izglītību saistītās jomās, kā arī bērniem draudzīga vide un atbilstošas mācīšanas un mācīšanās metodes, ņemot vērā to, ka izglītība nav tikai ieguldījums nākotnē, bet arī priekpilnu darbību, cieņas, līdzdalības un centienu īstenošanas iespēja. Reaģēšana uz šo prasību un bērnu atbildības palielināšana, lai pārvarētu viņu neaizsargātības radītos ierobežojumus, būs bērnu interesēs.

2. Aspektu apsvēršana, izvērtējot bērnu intereses

80. Jāuzsver, ka pamatinteresu izvērtēšana ir visu bērna interešu būtisko aspektu vispārēja izvērtēšana, kurā aspektu svarīgums ir atkarīgs cits no cita. Ne visi aspekti būs svarīgi visos gadījumos, un dažādos gadījumos dažādus aspektus var izmantot dažādos veidos. Aspektu saturs noteikti būs atšķirīgs atkarībā no konkrētā bērna un konkrētā gadījuma, pieņemamā lēmuma veida un konkrētajiem apstākļiem, un tāpat atšķirsies arī katra aspekta svarīgums kopējā izvērtējumā.

81. Atsevišķos gadījumos un to apstākļos interešu izvērtēšanas aspekti var būt pretrunā cits citam. Piemēram, ģimenes vides saglabāšana var būt pretrunā nepieciešamībai aizsargāt bērnu no vardarbības vai ļaunprātīgas izmantošanas, ko īsteno vecāki. Šādās situācijās aspekti jāapsver, to savstarpēji salīdzinot, lai rastu risinājumu, kas būtu bērna vai bērnu interesēs.

82. Apsverot dažādus aspektus, jāpatur prātā tas, ka bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas mērķis ir nodrošināt konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos atzīto tiesību pilnīgu un efektīvu īstenošanu un holistisku bērna attīstību.

83. Var izveidoties situācijas, kurās “aizsardzības” faktori, kas iespaido bērnu (piemēram, tādi, kas var ietvert tiesību ierobežošanu), ir jāizvērtē saistībā ar “pilnvarošanas” pasākumiem (kas ietver pilnīgu tiesību īstenošanu bez ierobežojumiem). Šādās situācijās aspekti jāizvērtē, ņemot vērā bērna vecumu un brieduma pakāpi. Nosakot bērna brieduma pakāpi, jānovērtē šā bērna fiziskā, emocionālā, kognitīvā un sociālā attīstība.

84. Interesu izvērtējumā jāņem vērā bērna spējas, kas attīstīsies. Tāpēc lēmumu pieņēmējiem ir nevis jāpieņem galīgi un neatgriezeniski lēmumi, bet gan

jāapsver pasākumi, kurus var atbilstoši pārskatīt vai pielāgot. Lai to izdarītu, viņiem vajadzētu ne tikai izvērtēt fiziskās, emocionālās, izglītības un citas vajadzības lēmuma pieņemšanas brīdī, bet arī izskatīt iespējamās bērna attīstības scenārijus un veikt to analīzi gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. Šajā saistībā, pieņemot lēmumus, ir jāizvērtē bērna esošās un paredzamās situācijas nepārtrauktība un noturīgums.

B. Procesuālie drošības pasākumi, lai garantētu bērna interešu īstenošanu

85. Lai nodrošinātu to, ka tiek pareizi īstenotas bērna tiesību uz to, ka viņa intereses ir primārais apsvēruma, jānosaka un jāveic daži bērniem labvēlīgi procesuālie drošības pasākumi. Pats bērna interešu princips ir procedūras noteikums (sk. iepriekš 6. punkta b) apakšpunktu).

86. Lai gan valsts iestādes un organizācijas, kas pieņem lēmumus attiecībā uz bērniem, rīkojas saskaņā ar pienākumu izvērtēt un noteikt bērnu intereses, netiek gaidīts, ka cilvēki, kas ikdienā pieņem lēmumus attiecībā uz bērniem (piemēram, vecāki, aizbildņi, skolotāji u. c.), stingri ievēros šo divu posmu procedūru, lai gan arī ikdienā pieņemtajos lēmumos ir jāņem vērā un jāatspoguļo bērna intereses.

87. Valstīm jāievieš oficiāls process ar stingriem procesuālajiem drošības pasākumiem, kura nolūks būtu izvērtēt un noteikt, kas ir bērna interesēs, saistībā ar tādu lēmumu pieņemšanu, kuri skar bērnus, un šajā procesā jāparedz arī rezultātu izvērtēšanas mehānisms. Valstīm jāizstrādā pārredzami un objektīvi procesi saistībā ar visiem lēmumiem, kurus pieņem likumdevēji, tiesneši vai administratīvās iestādes, it īpaši jomās, kuras tieši skar bērnu vai bērnus.

88. Komiteja lūdz valstis un visas personas, kas var izvērtēt un noteikt bērna intereses, pievērst īpašu uzmanību turpmāk aprakstītajiem drošības pasākumiem un garantijām.

a) Bērna tiesības paust savu viedokli

89. Svarīgs procesa aspekts ir sazināšanās ar bērniem, lai veicinātu bērnu jēgpilnu līdzdalību procesā un viņu interešu noskaidrošanu. Šādas sazināšanās laikā bērni ir jāinformē par procesu un iespējamajiem ilgtspējīgajiem risinājumiem un pakalpojumiem, kā arī jāsavāc informācija no bērniem un jālūdz viņiem paust savu viedokli.

90. Ja bērns vēlas paust savu viedokli un ja šīs tiesības tiek īstenotas ar starpnieka palīdzību, tad šā starpnieka pienākums ir precīzi darīt zināmu bērna viedokli. Situācijās, kad bērna viedoklis ir pretrunā sava pārstāvja viedoklim,

jāizstrādā procedūra, lai bērns varētu vērsties iestādē ar mērķi panākt cita pārstāvja (piemēram, aizbildņa *ad litem*) iecelšanu, ja tas ir nepieciešams.

91. Bērnu grupas interešu izvērtēšanas un noteikšanas procedūra nedaudz atšķiras no viena bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas procedūras. Ja runa ir par lielas bērnu grupas interesēm, valdības iestādēm jāatrod veids, kā uzklaut šīs grupas pārstāvju – reprezentatīvas izlases – viedokļus un veltīt tiem pienācīgu uzmanību, plānojot pasākumus vai pieņemot ar likumdošanu saistītus lēmumus, kas tieši vai netieši skar attiecīgo bērnu grupu, lai nodrošinātu to, ka ir aptvertas visas bērnu kategorijas. Pastāv daudzi piemēri tam, kā to darīt, tostarp rīkojot bērnu uzklautišanu, veidojot bērnu parlamentus, bērnu vadītas organizācijas, bērnu savienības vai citas pārstāvniecības struktūras, organizējot diskusijas skolās, izveidojot sociālo tīklu vietnes tīmeklī u. c.

b) Faktu noskaidrošana

92. Ar konkrētu gadījumu saistītie fakti un informācija ir jāiegūst pienācīgi sagatavotiem speciālistiem, lai varētu apkopot visus tos aspektus, kas nepieciešami interešu izvērtēšanai. Tas varētu ietvert sarunas ar bērnam tuviem cilvēkiem, citiem cilvēkiem, kas ikdienā ir saskarsmē ar bērnu, un tostarp ar noteiktu incidentu lieciniekiem. Savāktā informācija un dati ir jāpārbauda un jāizanalizē, pirms tos izmanto bērna vai bērnu interešu izvērtēšanā.

c) Laika uztvere

93. Laika ilgumu bērni un pieaugušie uztver atšķirīgi. Kavēšanās vai ilgstoša lēmumu pieņemšana īpaši negatīvi iespaido bērnus, kas attīstās. Tāpēc ir ieteicams noteikt prioritāti procedūrām un procesiem, kas attiecas uz bērniem vai tos skar, un tos pabeigt pēc iespējas drīzāk. Lēmuma pieņemšanas laikam pēc iespējas jāatbilst bērna uztverei attiecībā uz to, kā šis lēmums var viņam būt izdevīgs, un pieņemtie lēmumi jāpārskata pēc pamatoti ilgiem laikposmiem, jo bērns un viņa spēja paust savu viedokli attīstās. Visi lēmumi par aprūpi, bērna nodošanu ārpusģimenes aprūpē un citiem pasākumiem attiecībā uz bērnu periodiski jāpārskata, ņemot vērā bērna laika uztveri un bērna un viņa spēju attīstību.

d) Kvalificēti speciālisti

94. Bērni ir daudzveidīga grupa, un katram no tiem ir savas iezīmes un vajadzības, kuras pienācīgi var novērtēt tikai speciālisti, kam ir zināšanas jautājumos, kas saistīti ar bērnu un pusaudžu attīstību. Tāpēc oficiālais izvērtēšanas process draudzīgā un drošā gaisotnē jāīsteno speciālistiem, kas *inter alia* ir sagatavoti bērnu psiholoģijā, bērnu attīstībā un citās atbilstošās cilvēka un sociālās attīstības jomās, kam ir pieredze darbā ar bērniem un kas

objektīvi izskatīs saņemto informāciju. Ja iespējams, bērna interešu izvērtēšanā jāpiedalās speciālistiem, kas pārstāv vairākas nozares.

95. Alternatīvo risinājumu seku izvērtējuma pamatā jābūt vispārējām zināšanām (t. i., zināšanām tādās jomās kā tieslietas, socioloģija, izglītība, sociālais darbs, psiholoģija, veselība u. c.) par to, kā katrs no iespējamajiem risinājumiem var ietekmēt bērnu, ņemot vērā viņa individuālās iezīmes un iepriekšējo pieredzi.

e) Juridiskā pārstāvība

96. Kad tiesām vai līdzvērtīgām struktūrām būs oficiāli jāizvērtē bērna intereses, viņam būs nepieciešams atbilstošs juridiskais pārstāvis. It īpaši tajos gadījumos, kad attiecībā pret bērnu īsteno kādu administratīvu vai tiesas procesu, kura laikā nosaka viņa intereses, tad, ja starp lēmuma pusēm var rasties nesaskaņas, bērnu nodrošina ne tikai ar aizbildni vai pārstāvi, kas dara zināmu viņa viedokli, bet arī ar juridisko pārstāvi.

f) Juridiskā argumentācija

97. Lai pierādītu, ka ir ievērotas bērna tiesības uz to, lai viņa intereses tiktu izvērtētas un lai tās būtu primārais apsvērums, ikvienam lēmumam attiecībā uz bērnu vai bērniem ir jābūt motivētam, pamatotam un paskaidrotam. Motivācijā ir skaidri jāizklāsta visi faktiskie apstākļi saistībā ar attiecīgo bērnu, tas, kuri aspekti ir atzīti par būtiskiem, izvērtējot viņa intereses, aspektu saturs konkrētajā gadījumā un tas, kā tie apsvērti, lai noteiktu bērna intereses. Ja lēmums atšķiras no bērna viedokļa, ir skaidri jānorāda iemesls. Ja ārkārtas gadījumā izraudzītais risinājums nav bērna interesēs, ir jāizklāsta šāda lēmuma pamatojums, lai pierādītu, ka neatkarīgi no rezultāta viņa intereses ir primārais apsvērums. Nepietiek tikai vispārīgi norādīt, ka citi apsvērumi bija svarīgāki nekā bērna intereses; ir sīki jānorāda visi apsvērumi saistībā ar izskatāmo gadījumu un jāpaskaidro iemesls, kāpēc šajā gadījumā tie bija svarīgāki. Pamatojumā ticamā veidā jāpaskaidro arī tas, kāpēc bērna intereses nebija pietiekami svarīgas, lai būtu nozīmīgākas par citiem apsvērumiem. Jāņem vērā tie apsvērumi, kuros bērna intereses ir vissvarīgākās (sk. iepriekš 38. punktu).

g) Lēmumu pārskatīšanas un mainīšanas mehānismi

98. Valstīm savā tiesību sistēmā jāizveido mehānismi to lēmumu pārsūdzēšanai vai mainīšanai, kas attiecas uz bērniem, gadījumos, kad šķiet, ka lēmums nav pieņemts saskaņā ar atbilstošo bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas procedūru. Vienmēr jābūt iespējai pieprasīt valsts līmenī pārskatīt vai pārsūdzēt šādu lēmumu. Par šiem mehānismiem ir jāinformē bērni, un tiem jābūt bērniem pieejamiem vai nu tiešā veidā, vai ar viņa juridiskā pārstāvja starpniecību, ja tiek uzskatīts, ka nav veikti visi procesuālie drošības pasākumi, fakti ir nepareizi, nav

pienācīgi izvērtētas bērna intereses vai arī pretrunā esošie apsvērumi ir uzskatīti par pārāk svarīgiem. Organizācijai, kas veic šo lēmumu pārskatīšanu, jāpārbauda visi šie aspekti.

h) Bērnu tiesību ietekmes izvērtējums (BTII)

99. Saskaņā ar iepriekš teikto, pieņemot jebkurus īstenošanas pasākumus, jāievēro procedūra, kas nodrošina to, ka bērna intereses ir primārais apsvērums. Bērnu tiesību ietekmes izvērtējumā (BTII) var prognozēt to, kāda ietekme būs jebkuram ar bērniem un viņu tiesību īstenošanu saistītās politikas, tiesību aktu, noteikumu, budžeta vai administratīvā lēmuma priekšlikumam, un tas jāveic papildus pastāvīgajai pasākumu ietekmes uz bērnu tiesībām novērošanai un izvērtēšanai.¹⁷ BTII ir jāiekļauj valdības procesos visos līmeņos un, cik drīz vien iespējams, politikas un citu vispārējo pasākumu izstrādē, lai nodrošinātu pienācīgu bērnu tiesību pārvaldību. Veicot BTII, var izstrādāt dažādas metodes un praktiskos risinājumus. BTII jāveic, pamatojoties vismaz uz konvenciju un tās fakultatīvajiem protokoliem, un jāgādā, lai izvērtēšanas pamatā būtu vispārējie principi un būtu īpaši ņemta vērā attiecīgā(-o) pasākuma(-u) diferencēta ietekme uz bērniem. Paša ietekmes izvērtējuma pamatā varētu būt ievaddati, kas iegūti no bērniem, pilsoniskās sabiedrības un ekspertiem, kā arī attiecīgajiem valsts departamentiem, akadēmiskajiem pētījumiem un valstī vai citur dokumentētās pieredzes. Analīzes rezultātā jāizstrādā ieteikumi attiecībā uz grozījumiem, alternatīviem risinājumiem un uzlabojumiem, kas jāpublisko.¹⁸

VI. Izplatīšana

100. Komiteja iesaka valstīm plaši izplatīt šo vispārējo komentāru un nosūtīt to parlamentiem, valdībām un tiesu iestādēm gan valsts, gan vietējā mērogā. Par to jāinformē arī bērni, tostarp tie, kas nonākuši sociālās atstumtības stāvoklī, visi speciālisti, kas strādā ar bērniem vai viņu labā (tostarp tiesneši, advokāti, skolotāji, aizbildņi, sociālie darbinieki, darbinieki valsts vai privātajās iestādēs, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, veselības aprūpes iestāžu darbinieki, skolotāji u. c.) un pilsoniskā sabiedrība kopumā. Tāpēc šis vispārējais komentārs jāpārtulko attiecīgajās valodās, jāizplata bērniem viegli uztveramā/atbilstošā redakcijā un jārīko konferences, semināri, darbsemināri un citi pasākumi, lai dalītos ar labākajiem praktiskajiem risinājumiem tā īstenošanā. Tas jāiekļauj arī visu attiecīgo speciālistu un tehnisko darbinieku oficiālajā apmācībā gan pirms stāšanās amatā, gan amata pienākumu pildīšanas laikā.

¹⁷ Vispārējais komentārs Nr. 16 (2013) par valsts pienākumiem attiecībā uz uzņēmējdarbības nozares ietekmi uz bērnu tiesībām, 78.–81. punkts.

¹⁸ Valstis var izstrādāt vadlīnijas, pamatojoties uz Ziņojumu par pamatprincipiem saistībā ar tirdzniecības un ieguldījumu nolīgumos ietvertu cilvēktiesību aspektu ietekmes izvērtējumu, ko sagatavojis Īpašais ziņotājs jautājumos saistībā ar tiesībām uz pārtiku (A/HRC/19/59/Add.5).

Valstīm savos periodiskajos ziņojumos Komitejai jāiekļauj informācija par problēmām, kas tām radušās, un pasākumiem, kurus tās veikušas, lai piemērotu un ievērotu bērna interešu principu visos tiesas un administratīvajos lēmumos un citās darbībās saistībā ar kādu konkrētu bērnu, kā arī visos to īstenošanas pasākumu pieņemšanas posmos, kuri saistīti gan ar bērniem kopumā, gan ar kādu noteiktu bērnu grupu.